

УДК: 371.14:894.341

Кыргыз адабияты сабагында коммуникативдик компетенттүүлүгүн жогорулатуунун ыкмалары

Б.Сыдыков атындагы КӨЭАУнун доценти **Усарова Г.У.**

Б.Сыдыков атындагы КӨЭАУнун магистранты **Асилбекова Н. А.**

***Аннотация:** Мугалим үчүн коммуникативдик компетенттүүлүктүн (профессионалдык атайын коммуникативдик компетенттүүлүк) анын кесиптик ишмердүүлүгү үчүн мааниси өзгөчө, анткени билим берүү процессинин эки негизги субъекти – мугалим менен окуучунун өз ара аракеттенүүсү. Негизинен маалыматтык жана сөздөрдү колдонуу менен жүзөгө ашырылат. Мугалимдин коммуникативдик компетенттүүлүгү ошондой эле биргелешип иштөө шарттарында анын максаттарына жетүү үчүн кесиптештери, ата-энелери жана окуу-тарбия процессинин башка субъекттери менен болгон ишкердик мамилелеринин бүткүл системасын жөнгө салат. Педагогикалык чөйрөдөгү баарлашуу мугалимдин коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн мазмунун аныктаган бир катар өзгөчөлүктөр менен мүнөздөлөт.*

***Аннотация:** Для преподавателя коммуникативная компетентность (специальная коммуникативная компетентность) имеет особое значение для его работоспособности, поскольку двумя основными компонентами образовательного процесса являются упаковка педагога и ученика. В основном это осуществляется с использованием информации и анализа. Коммуникативная компетентность педагога важна также в процессе совместной работы со сверстниками, родителями и другими участниками образовательной системы, регулирующей всю систему компании. Оценка в педагогической сфере характеризуется рядом особенностей, определяющих содержание коммуникативной компетентности учителя.*

Кыргыз адабияты сабагында коммуникативдик компетенттүүлүктү калыптандыруу маанилүү милдет болуп саналат, анткени ал окуучулардын эне тилинде баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, ошондой эле өз элинин маданий контексттерин түшүнүүгө өбөлгө түзөт. Бул максатка жетүү үчүн колдонулушу мүмкүн болгон бир нече методологиялык ыкмалар:

Көркөм тексттерди колдонуу: Классикалык жана азыркы кыргыз адабиятынан мазмунга басым жасоо менен талкууга жана талдоого өбөлгө түзгөн тексттерди тандоо. Бул ар кандай жанрдагы чыгармалар болушу мүмкүн, анын ичинде аңгемелер, поэзия, романдар жана драмалар.

Кыргыз адабияты сабагында көркөм тексттерди колдонуу өлкөнүн маданиятын, тарыхын, тилин үйрөтүүдө жана түшүнүүдө чоң роль ойнойт. Бул жерде адабий тексттерди класста колдонуунун кээ бир ыкмалары бар:

1. Ар түрдүү чыгармаларды тандоо: Мугалим класста окуу үчүн кыргыз жазуучуларынын классикалык да, заманбап да чыгармаларын тандай алат. Бул кыска аңгемелерди, поэзияны, романдарды, драмаларды жана башка жанрларды камтышы мүмкүн.

Мазмунга басым жасоо: Тексттерди тандоодо мугалим чыгармалардын мазмунуна өзгөчө көңүл бура алат, бул талкууга жана талдоого өбөлгө түзөт. Бул кыргыз коомунун маанилүү социалдык, маданий жана тарыхый аспектилерин чагылдырган тексттер болушу мүмкүн.

3. Талкууну жана талдоону стимулдаштыруу: Мугалим класста дискуссияларды, дискуссияларды жана тексттерди талдоону уюштуруп, окуучулардын чыгармалар боюнча өз ойлорун, интерпретацияларын жана таасирлерин билдирүүгө мүмкүндүк берет.

Анализдин ар кандай ыкмаларын колдонуу: Окуучуларга адабий чыгармаларды түшүнүүгө жана баалоого жардам берүү үчүн мугалим текстти талдоонун ар кандай ыкмаларын колдоно алат: сюжетти, каармандарды, теманы, жазуу стилин жана башкаларды талдоо.

5. Окуу жана түшүнүү көндүмдөрүн өнүктүрүү: Көркөм тексттерди окуу жана талдоо окуучулардын окуу, түшүнүү жана критикалык ой жүгүртүү жөндөмүн өнүктүрүүгө жардам берип, сөз байлыгын жана адабий тажрыйбасын байытат.

Кыргыз адабияты сабагында көркөм тексттерди колдонуу окуучуларга алардын маданиятын, тилин, тарыхын жакшыраак түшүнүүгө жардам берет, ошондой эле алардын адабий табитин, эстетикалык кабылдоосун жана критикалык ой жүгүртүүсүн өстүрөт.

2. Ролдук оюндар жана драмалаштыруу: Окуучулар адабий чыгармалардагы каармандардын ролдоруна көнүп же окугандарынын негизинде өз алдынча сценарий түзө турган сабактарды ролдук оюндар түрүндө уюштуруу. Бул аларга текстти жакшыраак түшүнүүгө гана эмес, экспрессивдүү окуу көндүмдөрүн жана эмпатияны өнүктүрүүгө жардам берет.

Ролдук оюндар жана драмалаштыруу – бул окутуунун ыкмасы, мында сабактар оюн кырдаалы түрүндө уюштурулуп, окуучулар адабий чыгармалардагы каармандардын ролун аткарышат же окугандарынын негизинде өз алдынча сценарий түзүшөт. Бул ыкма окуучуларга текстти жакшыраак түшүнүүгө жардам берет, көркөм окуу көндүмдөрүн жана эмпатияны өнүктүрөт. Бул жерде роль ойноо жана драмалаштыруу негизги мүнөздөмөлөрү болуп саналат:

1. Каармандардын ролун ойноо: Окуучулар адабий чыгармалардагы каармандардын ролдорун ойноп, алардын каармандарын, мотивдерин, эмоцияларын элестетип, ошондой эле чыгарманын сюжетине ылайык аракеттенишет.

2. Сценарийлерди түзүү: Окуучулар окуган тексттин негизинде чыгарманы жакшыраак түшүнүүгө жана чечмелөөгө жардам бере турган жаңы сюжеттик линияларды, каармандарды же эпизоддорду камтыган өз сценарийлерин иштеп чыгышы мүмкүн.

Көркөм окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү: Ролдук оюндарга катышуу көркөм окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет, анткени окуучулар каармандардын эмоциясын, мүнөзүн үнү, мимикасы, жаңсоосу аркылуу жеткирүүсү керек.

4. Эмпатия көндүмдөрү: Ар түрдүү каармандардын ролдорун ойноо аркылуу окуучулардын өзүн башка адамдын ордуна коюу, алардын мотивдерин жана сезимдерин түшүнүү жөндөмдөрү калыптанат, бул эмпатиянын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт.

Талдоо жана талкуу: Оюнду аяктагандан кийин окуучулар өздөрүнүн таасирлерин талкуулап, окуяларды жана каармандарды талдап, чыгармага болгон байкоолорун жана интерпретацияларын бөлүшө алышат.

Ролдук оюндар жана сахналаштыруу сабактарды кызыктуу өткөрүүгө, окуучуларды активдештирип, адабий чыгармаларды терең түшүнүүгө жардам берет. Бул ыкма окуучулардын баарлашуусун, кызматташуусун, чыгармачыл ой жүгүртүүсүн жана эмоционалдык интеллект жөндөмдөрүн да өнүктүрөт.

3.Топтук талкуулар жана талкуулар: Окулган чыгармалардан келип чыккан негизги темаларды жана идеяларды талкуулоо үчүн студенттик топторду уюштуруңуз. Бул студенттерге өз ойлорун жана көз караштарын билдирүүгө мүмкүндүк берет, ошондой эле аргументтер менен өз позициясын коргоону үйрөнөт.

4. Чыгармачылык тапшырмалар: Студенттерге адабий чыгармалардан шыктанган эссе, ыр, аңгеме же пьеса жазууну тапшырыңыз. Бул аларга жазуу, талдоо жана критикалык ой жүгүртүү жөндөмүн өнүктүрүүгө жардам берет.

5. Заманбап технологияларды колдонуу: Сабакты байытуу жана окуучулардын көңүлүн буруу үчүн интерактивдүү доска, компьютердик программалар же мультимедиялык презентациялар сыяктуу заманбап технологияларды интеграциялоо.

6. Лексика жана грамматика менен иштөө: Тексттерде кездешүүчү негизги лексикалык бирдиктерди жана грамматикалык түзүлүштөрдү талкуулоо жана аларды оозеки жана жазуу тилинин контекстинде колдонуу

7. Маданий компетенттүүлүктү түзүү: Студенттерге өздөрүнүн маданиятын жана өзгөчөлүгүн жакшыраак түшүнүүгө жардам берүү үчүн салттар, үрп-адаттар, тарых жана фольклор сыяктуу адабиятта чагылдырылган маданий аспектилерди талкуулоо жана изилдөө.

8. Жекече иш: Студенттер өздөрүн кызыктырган темаларды тандап, кыргыз адабиятынын алкагында изилдей турган жеке чыгармачылыкка жана өз алдынча изилдөөгө мүмкүнчүлүк берүү.

Бул окутуу ыкмаларын студенттердин белгилүү бир тобунун деңгээлине жана муктаждыктарына ылайыкташтырууга болот. Мындан тышкары, кыргыз адабияты сабагында коммуникативдик компетенттүүлүктү окутууда максималдуу эффективдүүлүктү камсыз кылуу үчүн түрдүү иш-аракеттердин ортосундагы тең салмактуулукту камсыз кылуу маанилүү.

Адабияттар:

1. Акматов К., Муратов А. Окутуунун жаңы технологиялары. Бишкек-2020-ж.
2. Акматов К., Муратов А. Мугалимдин устаттыгы. Бишкек-2021-ж.
3. Апыш Б. Педагогика Б.2002.
4. Буйских Т. М. Задарожная Н.П, Критическое мышление в преподавании общественных дисциплин: Методические пособия для преподавателей вузов Бишкек; ОФИЦИР, 2005.
5. Белобородова Н.С., д.п.н., профессор, зам. директора по социальной и воспитательной работе, Бирский филиал, ФГБОУ ВПО «Башкирский государственный университет», г. Бирск;
6. Вигман С. Л. Педагогика В вопросах и ответах.- М.2002.
7. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя-М., 1987.